

COMENTARIU LA ARISTOTEL, MET., V(Δ), 7 (1017a7-b9)

ALEXANDRU DIN AFRODISIA

p. 1017a7 Το ον λεγεται το μεν κατα συμβεβηκος, το δε καθ' αυτο.

p. 370, 5 Precum despre „unu”¹, deopotrivă despre „ființare” [Aristotel] face mai întâi o diviziune în cea prin accident și în cea prin sine și în sens principal; el expune în această manieră, prin exemple, cum ceva se spune „a fi” prin accident, folosind în locul „ființării” pe „este”, de vreme ce de la „ființare” este format „este”. Prin urmare, el spune

10 că „ființarea” și „a fi” le predicăm uneori prin accident, precum am spune că „cel drept este muzician”, ca și cum prin accident ar fi o unitate, uneori le predicăm astfel, „omul este muzician”, alteori le predicăm astfel, „muzicianul este om”; a fost evidențiat înainte că și „unu” este spus astfel potrivit accidentului. El arată în continuare care este diferența între acestea și celelalte și din ce cauză în toate situațiile de acest fel sunt

15 spuse prin accident „ființarea” și „ființa”²; într-adevăr, după cum atunci când predicăm unele accidente despre ceva spunem că acea predicție este una prin accident pentru că subiectul în care acestea există împreună este unul, tot așa deopotrivă se spun ființare prin accident acele [atribute] aparținând astfel unei substanțe. Într-adevăr, deoarece [unele atribute] sunt unu prin accident pentru că aparțin împreună unei unități, deopotrivă tot așa sunt ființare prin accident pentru că ele sunt accidente ale unei

20 ființări substanțiale și îi aparțin; iar cele care în mod propriu au subiect, fie că acestea sunt unul sau mai multe, trebuie să fie accidente ale subiectului însuși dacă au fost acest subiect³. Într-adevăr, ceea ce nu este în mod propriu ceva, este prin accident acest ceva, căci substanța nu este în sine niciunul dintre acele [atribute] care nu sunt în esența⁴ lor, ci sunt accidentele sale; din această cauză, substanța care este fundamentul acestor

25 [accidente] este ea însăși prin accident acele [atribute] care sunt predicate despre ea, iar accidentele sale există și ele prin accident pentru că nu există în sens propriu, nici prin ele însele, dar își au ființa de la cele cărora le sunt accidente. [Aristotel] afirmă «aproape la fel când spunem că muzicianul construiește»⁵, dar nu

---

¹ În Aristotel, *Met.*, V (Δ), 6; ghilimelele lipsesc peste tot în textul grecesc și aparțin traducătorului; când citează Alexandru din textul aristotelic, literele sunt spațiate dublu față de textul propriu în ediția C.A.G., iar în traducerea noastră sunt evidențiate prin « ... ».

² Alexandru comentează cele două probleme puse aici (370, 13 - 15) în ordine inversă, comentând amplu mai întâi pe cea de-a doua (370, 15 - 371, 8) și apoi mai scurt pe prima (371, 8 - 17) (cf. W. E. Dooley în *Alexander of Aphrodisias, On Aristotle's Metaphysics 5*, translated by W.E. Dooley, Ithaca, New York, Cornell University Press, 1994, p. 143, n. 148).

³ Potrivit lui W.E. Dooley (*op. cit.*, p. 143, n. 149), sensul pasajului este obscur; cel mai probabil Alexandru vrea să spună că toate atributele neesențiale aparținând unui subiect sunt doar accidente pentru că ele nu-l pot constitui ca subiect, adică drept o substanță.

⁴ P. 370, 23, *esență* traduce aici pe το ειναι, în genere rar folosit de către Aristotel cu acest înțeles; cele aparținând esenței, precum genul și specia, răspund la întrebarea *ce este* (τι εστι) și sunt predicate prin esență (cf. W. E. Dooley, *op. cit.*, p. 143, n. 150).

⁵ P. 370, 27-28: cf. Aristotel, *Met.*, V (Δ), 7, 1017a10.

că este constructor, pentru a delimita accidentul de „a fi” și arătând cum se spune acest [accident], arătând că ceea

30 ce s-a spus, [muzicianul construiește], este același lucru cu „constructorul este muzician”⁶. Într-adevăr, nimic nu diferă, după cum s-a spus, căci deoarece constructorul este un accident, aceasta este și muzicianul; pentru că ori de câte ori se spune că ceva este cu adevărat acesta, este adevărat că ceea ce este predicat despre acesta îi aparține ca

35 un accident. Tocmai de aceea [principiul se aplică și] celorlalte [cazuri], astfel și celor care au fost amintite; căci dacă spunem că „omul este muzician” sau că

p. 371, 1 „muzicianul este om”, sau iarăși că „muzicianul este alb” sau ca „cel alb este muzician”, spunem pentru că amândouă [atributele] sunt accidentele aceluiași [lucru], iar omul este amândouă, și alb și muzician, prin accident; mai întâi, „omul este muzician” pentru că muzicianul este accidentul omului și este astfel ființare pentru că este

5 accidentul ființării, dar ar fi în sens propriu și în sine ființare, dacă ar fi fost din esența [omului] însuși⁷. Apoi, spunem că „muzicianul este om” nu deoarece omul aparține muzicianului, ci pentru că muzicianul aparține omului, iar predicția este produsă nenatural când spunem astfel că „muzicianul este om”⁸. Prin urmare, expunând cele trei moduri [de predicție] prin accident⁹, [Aristotel] arată diferența acestora unele față de

10 altele, căci [lucrurile stau astfel] sau pentru că amândouă [atributele] aparțin ființării și substanței, sau pentru că ceea ce e predicat aparține ca accident subiectului care este substanță¹⁰, sau pentru că [ceea ce e predicat] este el însuși cel căruia lucrul despre care se predică îi aparține¹¹, precum în propozițiile nenaturale,

⁶ P. 370, 27-32; în unele exemple pe care le dă Aristotel la începutul cap. 7 pentru a ilustra predicarea accidentală este exprimată copula „este”, precum în „omul este muzician”; Alexandru comentează că în exemplul „muzicianul construiește” copula nu este exprimată, ci este implicită în predicatul „construiește”, ceea ce este adevărat. Aristotel precizează însă (cf. *Met.*, V, 7, 1017a12) că în predicția accidentală „a spune că un lucru este altul înseamnă că un lucru este accidentul altuia” (cf. W. E. Dooley, *op. cit.*, p. 143, n. 152).

⁷ P. 371, 5; Alexandru face diferența între *atributele esențiale* ale subiectului (om), care fac parte din esența lui, de pildă faptul că omul este *animal*, prin sintagma *εκ της ουσιας αυτου* (din esența lui însuși), și care au astfel ființă prin ele însele, și *atributele neesențiale* sau *accidentale* ale subiectului, care nu fac parte din esența lui și nu au ființă decât accidental ca fiind accidentele subiectului, de pildă faptul că omul este *muzician*.

⁸ P. 371, 8; cele două situații posibile sunt *κατα φυσιν* (potrivit naturii, natural), în care omul este subiectul atributului predicat (muzician), și *παρα φυσιν* (contra naturii, nenatural), în care atributul (muzician) este subiectul predicatului om.

⁹ Aici se termină comentariul lui Alexandru (370, 15 - 371, 8) la a doua problemă pe care o pune la început (vezi *supra*, n. 2).

¹⁰ P. 371, 10-12; primele două cazuri de aici se referă la exemplele lui Aristotel pe care Alexandru nu le citează în comentariu, anume „cel alb este muzician” și „omul este muzician” (*Met.*, 1017a12-15)(cf. W. E. Dooley, *op. cit.*, p. 143, n. 157).

¹¹ Precum în exemplul de mai sus de predicție contra naturii sau nenaturală, „muzicianul este om”, în care substanța (om) este predicată despre accidentul său (muzician) și în care omului îi aparține muzician care este accidentul lui.

în care substanța este predicată despre accident¹². El adaugă că cele declarate, precum ceea ce se spune „a fi” prin

15 accident, sunt la fel cu cele declarate despre cele care sunt la fel cu „cel non-alb este”, căci non-albul se spune că este prin accident fiindcă acel [lucru] care accidental nu este alb există. După ce a vorbit despre ființare prin accident, el vorbește în continuare despre cea prin sine. El afirmă că ființarea prin sine se spune în tot atâtea sensuri câte sunt figurile și genurile categoriilor. Prin figurile categoriilor el se referă la cele zece

20 categorii, deci el zice că în zece feluri se spune ființarea prin sine. Și în această cauză el dă explicația: într-adevăr, [este așa] deoarece „a fi” așezat lângă fiecare dintre cele care există înseamnă același lucru cu cel lângă care e așezat, căci ființarea omonimă¹³ înseamnă existența potrivită fiecărui [lucru]; dar dacă există zece diferențe potrivit genurilor supreme, deopotrivă „ființarea” și „ființa” sunt spuse în zece feluri. Mai întâi

25 deci, „a fi” așezat lângă substanță înseamnă existența substanțială, apoi [așezat lângă] cantitate [înseamnă existența] cantitativă, [așezat lângă] calitate [înseamnă existența] calitativă, și la fel despre celelalte genuri. Astfel, ori de câte ori ceva dintre acestea este predicat în esență ca gen sau ca diferență sau ca definiție a ceva ce este al lor însele, „este” așezat lângă¹⁴ asemenea predicate va fi predicat prin sine¹⁵. Demonstrativ pentru

¹² Vezi *supra*, n. 8

¹³ Problema omonimiei și sinonimiei este prima problemă pe care o abordează Aristotel în *Categorii* (*Cat.*, 1a1-15); pentru ca limbajul să existe, trebuie să existe *cuvinte pentru clasele de lucruri*, adică *omonime* în sens aristotelic; pentru ca *gândirea* să fie posibilă, trebuie să existe *concepțe pentru clasele de lucruri*, adică *sinonime* în sens aristotelic; în concepția gândirii antice grecești, logosul are un *întreț înțeles*, însemnând deopotrivă *planul rostirii* (εν τη φωνη) sau *în voce* cum spuneau scolasticii, *planul gândirii* (εν τη ψυχη) sau *în munte* și *planul realului* sau *în lucru* (εν υποκειμενω) sau *in re*; potrivit lui Aristotel, *doi termeni sunt sinonimi* „când deopotrivă numele este comun și rațiunea de a fi, potrivită cu numele, e aceeași” (*Cat.*, 1a6-7); altfel spus, sinonimia presupune *solidaritate* în planul *rostirii* (*in voce*) și în planul *realului* (*in re*), prin mijlocirea planului *gândirii* (*in mente*), adică *în toate cele trei planuri* ale logosului; potrivit lui Aristotel, *doi termeni sunt omonimi* când „numele singur este comun, pe când rațiunea de a fi, potrivită cu numele, este diferită” (*Cat.*, 1a1-2); altfel spus, omonimia presupune solidaritatea *doar* în planul *rostirii* (*in voce*) fără celelalte două planuri; *ființa se spune omonimic* înseamnă că „a fi” este spus la fel *doar in voce*, în planul *rostirii*, dar *in re* prin *in mente* înțelesurile sunt diferite pentru că este diferită *rațiunea de a fi* (λογος της ουσιας) a fiecăruia potrivit cu cele zece categorii aristotelice: în categoria substanței vom avea *ființa substanțială*, în categoria calității *ființa calitativă*, în categoria cantității *ființa cantitativă* etc. (vezi și Șerban N. Nicolau, *Temeiul categoriilor aristotelice în interpretarea lui Constantin Noica*, în *Studii de istorie a filosofiei românești*, V, *Centenar Constantin Noica (1909-2009)*, București, Editura Academiei Române, 2009, pp. 509–524).

¹⁴ P. 371, 29: *așezat lângă* (συντασσομενω), folosit de Alexandru câteva linii mai sus pentru a arăta relația verbului „a fi” cu subiectul, în sensul că „a fi” ia felul de *ființă* despre care se predică; aici este vorba despre esența *ființei*, deci despre *ființa substanțială*, prin urmare și predicția va fi prin esență (vezi și W. E. Dooley, *op. cit.*, p. 144, n. 164).

¹⁵ P. 371, 27-29: aristotelic vorbind, *genul* (το γενος), *diferența* (η διαφορα) și *definiția* (ο ορισμος) fac parte din *esența* (η ουσια) lucrului (371, 27-28) și deci în asemenea cazuri *ființa* este predicată *prin sine* (καθ' αυτο)(371, 29).

30 [faptul că] „este” înseamnă natura aceluia lângă care e așezat, este că niciuna [din propozițiile] prezentate, „omul este în însănătoșire” sau „omul se însănătoșește”¹⁶, nu înseamnă altceva, adică „este”, care e legat de sănătate, nu înseamnă altceva decât existența sănătății¹⁷; la fel și despre cel mergând [însemnând existența] mersului și despre cel tăind [însemnând existența] tăierii¹⁸ și la fel despre toate celelalte. Într-adevăr, cum

35 spune [Aristotel] în *Despre interpretare*, prin el însuși [a fi] nu este nimic, dar înseamnă în plus o anume sinteză, fără componentele căreia nu poate fi¹⁹. În plus, spune el, „este” și „a fi” și „ființarea” înseamnă ceva adevărat, dar „a nu fi” și „neființarea” ceva fals, căci spunem că ceva adevărat este și e ființare, iar că ceva fals nu este și e

p. 372, 1 neființare, deopotrivă în afirmație și negație, adică dacă s-ar întâmpla să se predice ceva afirmativ sau negativ. Într-adevăr, unul spunând „Socrate e muzician” afirmă că este adevărat ceea ce s-a spus, utilizându-l pe „este” referitor la „adevărat”. Deopotrivă și când afirmă „Socrate este non-alb”, predicând negativ non-alb, din nou

5 spune că „Socrate este non-alb” e adevărat. Și astfel în afirmație este adevăratul, iar falsul este în negație²⁰, precum când cineva zice că diagonala nu este comensurabilă cu latura. Într-adevăr, prin asocierea lui „diagonala comensurabilă cu latura” cu „nu este” el spune că este fals să afirmi aceasta [că este]. Căci unul care spune prin afirmație spune că

10 „a fi” este adevărat, altul care declară prin negație consideră pe „a fi” ca fiind fals. [Aristotel] spune că „ființa” și „ființarea” înseamnă, pe lângă cele spuse, și [ființa] în potență și în actualitate²¹. Dacă [avem în textul lui Aristotel] „exprimarea despre în potență” care a fost deja scrisă, s-ar putea vorbi de [ființa] în potență, pentru că se spune că este adevărată cu toate că nu există acum. [Ființa] înseamnă cele amintite care sunt în

¹⁶ P. 371, 31-32: Alexandru se referă la exemplele lui Aristotel din *Met.*, V(Δ), 7, 1017a28-29.

¹⁷ P. 371, 32-33: W. E. Dooley (*op. cit.*, p. 144, n. 165) consideră că Alexandru forțează aici interpretarea spuselor lui Aristotel, căci în exemplul dat, „το ανθρώπος υγιαίνει” („omul este în însănătoșire” sau „omul se însănătoșește”), „este” nu e legat de „sănătate” (υγιαία), ci de participiul (υγιαίνων) verbului „a fi sănătos, a se însănătoși” (υγιαίνω); critica lui W. E. Dooley este deopotrivă ușor forțată, rădăcina participiului și substantivului fiind comună în verbul respectiv; el are însă dreptate când arată că exemplele lui Aristotel nu sunt exemple de predicție esențială, adică cu referință la sensul existențial al lui „a fi”, așa cum încearcă Alexandru să spună prin „sănătatea este” sau „mersul este” în sensul existenței lor, ci adevărul este că Aristotel vorbește aici de „a fi” copulativ nu existențial.

¹⁸ P. 371, 33-34: Alexandru se referă la exemplele lui Aristotel din *Met.*, V(Δ), 7, 1017a29-30.

¹⁹ P. 371, 35: Alexandru se referă la Aristotel, *De int.*, 3, 16b24.

²⁰ P. 372, 4-6: spunând că afirmația e adevărată și negația falsă, Alexandru face aici o afirmație incorectă, sensul fiind cel din Aristotel (*Met.*, V(Δ), 7, 1017a32), adică „este” și „nu este” înseamnă adevărat și fals în amândouă tipurile de propoziții, afirmativă și negativă, precum în exemplul „cerberul nu există”, care este o negație adevărată.

²¹ P. 372, 11: aici începe ultima parte a comentariului lui Alexandru referitor la al patrulea sens al ființei, anume ființa în potență (δυναμει) și ființa în actualitate (εντελεχεια)(cf. Aristotel, *Met.*, V(Δ), 7, 1017a37-b9).

15 actualitate, adică deopotrivă și cele exprimate în potență. Căci se spune că este „văzător” și văzătorului de acum și celui în potență [cel capabil să vadă], precum cel care doarme, „a fi” fiind predicat și al aceluia și al acestuia; și la fel se spun a fi cunoscători și cel în acțiunea de cunoaștere și cel în potență [să cunoască]; este același lucru a cunoaște și a fi capabil de cunoaștere. Aceeași explicație și despre a fi în repaus. Și despre

20 substanțe deopotrivă, el spune că sunt semnificate prin „a fi”, atât [ființa] în actualitate cât și [ființa] în potență, substanță numindu-se înseși substraturile lucrurilor în raport cu distincția prin opoziție cu lucrurile spuse mai înainte referitor la cele numite activități și stări și repausuri, tocmai cele care sunt accidente ale substanțelor. Într-adevăr, zice el, când cineva spune că Hermes este în piatră albă, el spune că e posibil ca Hermes să fie

25 făcut [sculptat] din aceasta. Dar și jumătatea liniei este în potență în cea nedivizată, iar linia este admisă între substanțe de vreme ce unii par să creadă astfel²². Deopotrivă, [bobul] de grâu care nu este încă dezvoltat este [spicul de grâu] în potență. Acestea fiind spuse, el adaugă «dar când e [ființa] în potență și când nu e, vom determina în altă parte»²³, căci potențialitatea nu poate fi predicată despre niciuna dintre ființări, ci numai

30 despre ființarea din acest moment și care e capabilă să se schimbe imediat în aceea, sau primind ceea ce se spune a fi în potență el însuși; căci unul numește corect piatra existentă acum un Hermes în potență, dar totuși nu numește un Hermes în potență pământul și apa din care e făcută piatra. Și copilul este un cunoscător în potență, dar nu și menstruația; și cățelul nou născut este un văzător în potență, dar nu și cel fiind încă în

35 pântec. [Aristotel] se va ocupa de înțelegerea privind ființarea potrivit accidentului și de cea drept adevărată în cartea de după aceasta²⁴, de ființarea prin sine în cartea Z²⁵ și H²⁶, iar de cea în potență și în actualitate în cartea Θ ²⁷.

traducere de Șerban N. Nicolau

---

²² P. 372, 25-26: jumătatea liniei este în potență în întregul liniei nedivizate încă; referirea prin „unii” care admit linia între substanțe se face la a două școală pitagoreică, contemporană cu Platon, și la unii membri ai Academiei platonice care împărtășeau ideile pitagoreicilor referitor la substanțialitatea obiectelor matematice.

²³ P. 372, 27-28: cf. Aristotel, *Met.*, V(Δ), 7, 1017b8-9.

²⁴ În *Met.*, VI (E).

²⁵ În *Met.*, VII (Z).

²⁶ În *Met.*, VIII (H).

²⁷ În *Met.*, IX (Θ).